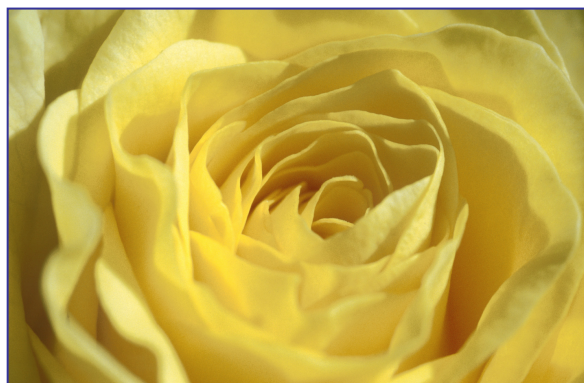

VISIETEKST

Onderwijs en opvang voor
kinderen en jongeren
met ernstig meervoudige
beperkingen

Vlaamse Onderwijsraad
22 juni 2006

INHOUD

1	Afbakening van de doelgroep	3
2	Visie over de opvang van deze doelgroep	5
3	Randvoorwaarden voor het aanbod aan de doelgroep	7
3.1	Het inhoudelijke aanbod	7
3.2	Het personeel	7
3.2.1	Samenstelling van personeel	7
3.2.2	Omvang en inzet van personeel	8
3.2.3	Deskundigheid van personeel	9
3.3	De infrastructuur	10
3.4	De schoolorganisatie	10
3.5	Rol van het CLB	11
3.6	Regionale spreiding en afspraken	11
4	Samenwerking Onderwijs – Welzijn	12
4.1	Voorwaarden	12
4.2	Middelen	13
5	Aanbevelingen	14

De problematiek van kinderen en jongeren met ernstig meervoudige beperkingen komt in de Vlaamse Onderwijsraad al sinds 2001 sporadisch aan bod. Deze visietekst bevat aanbevelingen over waar en hoe deze jongeren best worden opgevangen. Daarbij werd onderzocht hoe Onderwijs en Welzijn hiervoor kunnen samenwerken.

De Algemene Raad keurde deze visietekst unaniem goed op 22 juni 2006.

1 Afbakening van de doelgroep

Deze visietekst gaat over kinderen en jongeren met ‘ernstig meervoudige beperkingen’. Deze kinderen ondervinden **op meerdere domeinen van hun functioneren zeer ernstig beperkingen**. Minimaal is er sprake van een combinatie van de volgende drie (groepen van) beperkingen:

- ernstig cognitieve beperkingen;
- ernstig tekorten in sociaal aanpassingsgedrag;
- ernstig tekorten op het vlak van het sensomotorisch functioneren.

Ernstig cognitieve beperkingen worden vastgesteld op basis van gestandaardiseerde intelligentietests of ontwikkelingsschalen. De behaalde score wijkt minstens 4 standaarddeviaties af van het populatiegemiddelde. Concreet behalen deze kinderen en jongeren een IQ dat beduidend lager ligt dan 35 en/of een ontwikkelingsleeftijd die maximaal $\frac{1}{4}$ van hun kalenderleeftijd bedraagt. Voor een aantal kinderen in deze doelgroep is het bestaande instrumentarium echter ontoereikend om hun cognitieve mogelijkheden goed in te schatten. Dan moet kwalitatief onderzoek leiden tot een inschatting van hun cognitieve mogelijkheden.

Ernstig tekorten in sociaal aanpassingsgedrag worden vastgesteld op basis van gestandaardiseerde observatieschalen of vragenlijsten. Belangrijke domeinen van sociaal aanpassingsgedrag zijn redzaamheid, communicatie, socialisatie en motoriek. Het gaat om hoe het kind functioneert in dagelijkse leefsituaties. De behaalde score wijkt minstens 4 standaarddeviaties af van het populatiegemiddelde. Concreet zijn deze kinderen voor alle activiteiten van het dagelijkse leven (eten, aan- en uitkleden, toiletgebruik) afhankelijk van de zorg van anderen. Kinderen en jongeren met ernstig meervoudige beperkingen maken zelden gebruik van gesproken taal. Ze maken hun wensen en gevoelens duidelijk door middel van gelaatsuitdrukkingen, bewegingen, geluiden, lichaamshouding, spierspanning, enz. Goede kennis van het kind én de context zijn noodzakelijk om deze communicatieve uitingen adequaat te interpreteren.

Ten slotte zijn er **ernstig beperkingen op het vlak van het sensorisch of motorisch functioneren**. Omwille van motorische stoornissen kunnen veel van deze kinderen niet zonder ondersteuning zitten, staan of zich verplaatsen. Velen kunnen hun handen en/of armen niet of slechts beperkt gebruiken, bijvoorbeeld om te wijzen of voorwerpen vast te grijpen. Bij deze kinderen doen zich ook vaak meer of minder ernstig gezichts- en/of gehoorstoornissen voor.

Er zijn geen cijfergegevens beschikbaar over de totale groep van kinderen en jongeren met ernstig meervoudige beperkingen. Op basis van cijfermateriaal van de studiecél van het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH) en van de Commissies van Advies voor het Buitengewoon Onderwijs (CABO's) kunnen we enkele indicaties geven over de omvang van de groep.

2 Visie over de opvang van deze doelgroep

Een **eerste kernelement** van deze visietekst is dat deze kinderen en jongeren met ernstig meervoudige beperkingen **recht hebben op onderwijs**. Het onderwijs kan van grote betekenis zijn voor een optimale ontplooiing en voor hun welbevinden. We stellen dit op basis van de volgende argumenten:

- Bij kinderen met ernstig meervoudige beperkingen zijn basale leerprocessen mogelijk zoals gewoontevorming, associatief leren, operante conditionering, imitatie en eenvoudig probleemoplossend gedrag.
- Ze kunnen sociale aanpassingsvaardigheden verwerven op diverse domeinen: conceptuele vaardigheden (bv. objectpermanentie, middel-doel-relaties, ruimtelijke relaties), communicatieve vaardigheden (bv. om iets vragen, ja of nee zeggen, oogcontact maken, luisteren naar verhalen), sociale vaardigheden (bv. beurtname, samenspel), emotionele vaardigheden (bv. begrijpen en uitdrukken van gevoelens), zelfbepalingsvaardigheden (bv. keuzes maken, initiatief nemen, taakgerichtheid), sensomotorische vaardigheden (bv. oog-handcoördinatie, houdingscontrole, mobiliteit en oriëntatie) en praktische vaardigheden (bv. zindelijkheid, eten en drinken, zich aankleden).
- De communicatie met deze kinderen en jongeren kan op een systematische wijze opgebouwd en ondersteund worden. Het komt er eerst en vooral op aan om voor elk individu te ontdekken hoe hij of zij wensen, voorkeuren en gevoelens tot uitdrukking brengt. Er kan een dialoog op gang gebracht worden op grond van gedeelde aandacht voor objecten, vertrouwde rituelen en wederzijdse imitatie. Zo kunnen de doelgerichtheid en de directionaliteit in het communicatief gedrag toenemen. Concrete voorwerpen (of delen ervan) kan men gebruiken om te verwijzen naar bepaalde situaties of activiteiten.
- Kinderen en jongeren met ernstig meervoudige beperkingen moeten actief kunnen participeren aan een gevarieerd geheel van activiteiten die aangepast zijn aan hun mogelijkheden en beperkingen en afgestemd zijn op hun interesses en voorkeuren. Ze moeten daarbij enerzijds kunnen genieten van het bezig zijn, maar anderzijds moeten de activiteiten ook voldoende stimulerend en uitdagend zijn. Men wil hen immers ook bewust maken van hun eigen mogelijkheden en van hun omgeving. Ze worden uitgenodigd tot beweging, (re)actie, manipulatie en exploratie van materialen. Ze komen op die manier tot bepaalde kennis en inzichten en breiden hun handelingsmogelijkheden uit.
- Doorheen activiteiten komen kinderen en jongeren met ernstig meervoudige beperkingen tot sociale interacties.
- Het is voor hen van groot belang dat ze invloed en controle over hun omgeving ervaren en dat ze keuzes leren maken.

Ook voor hun **ouders** is het van belang dat kinderen en jongeren met ernstig meervoudige beperkingen naar school kunnen gaan. Het is een zware emotionele opdoffer voor ouders om op een bepaald ogenblik te vernemen dat je kind niet 'goed genoeg is' om naar school te

gaan. Met dit etiket verminderen als het ware ook de kansen op verdere ontplooiing. Dat het kind wordt opgevangen in een niet-schoolse context (bijvoorbeeld internaat of semi-internaat) heeft ook financiële consequenties voor de ouders. In het bijzonder het verschil in bijdrage tussen een semi-internaat voor schoolgaanden versus niet-schoolgaanden wordt door ouders als zeer onrechtvaardig ervaren.

Een **tweede kernelement** van deze visietekst is dat kinderen en jongeren met ernstig meervoudige beperkingen nood hebben aan een **complementair en geïntegreerd onderwijs- en zorgaanbod**. Dit aanbod vergt dermate gespecialiseerde kennis en deskundigheid dat het best in een bijzondere onderwijs- en/of zorgsetting wordt aangeboden. Het aanbod kan volgens de raad het best gerealiseerd worden vanuit een samenwerkingsverband tussen onderwijs- en welzijnsorganisaties. Het moet bovendien voldoende flexibel zijn, zodat er individueel kan ingespeeld worden op de specifieke verhouding tussen de onderwijs- en zorgbehoeften van elk kind.

Er kunnen zich omstandigheden voordoen waardoor kinderen en jongeren met ernstig meervoudige beperkingen **voor een lange of minder lange periode in een verzorgingscontext terecht komen** wegens:

- een zeer lage bewustzijnstoestand of een comateuze toestand;
- een zeer ernstig medische problematiek, met beperkte mogelijkheden tot verplaatsing;
- een naderend levenseinde, de nood aan palliatieve zorg.

Onderwijs wordt dan voor deze kinderen en jongeren ondergeschikt aan verzorging. Zij worden dan opgevangen in een voor hun problematiek gespecialiseerde dagopvang of residentiële setting of verblijven thuis met extra ondersteuning. De raad is van mening dat moet worden bekeken op welke wijze men tegemoet kan komen aan de (mogelijk zeer beperkte) onderwijsbehoeften van deze kinderen en jongeren.

De raad gaat ervan uit dat alle kinderen en jongeren leermogelijkheden hebben en vindt dat Onderwijs en Welzijn gezamenlijk moeten instaan voor een geïntegreerd aanbod dat tegemoet komt aan de onderwijs- en zorgnoden van de kinderen en jongeren met ernstig meervoudige beperkingen. Hij pleit daarom voor **een afschaffing van de ‘vrijstelling van de leerplicht’**. De verhouding tussen het onderwijs- en zorgaanbod kan doorheen de tijd variëren en per individu sterk verschillen.

3 Randvoorwaarden voor het aanbod aan de doelgroep

Om een kwaliteitsvol onderwijs- en zorgaanbod voor deze doelgroep waar te maken, moeten een aantal randvoorwaarden vervuld zijn.

3.1 Het inhoudelijke aanbod

- Voor kinderen en jongeren met ernstig meervoudige beperkingen zijn **onderwijs, therapie en zorg** noodzakelijke componenten van het aanbod. Ze dienen op een **geïntegreerde wijze** verweven te zijn en aan te sluiten bij hun **noden**.
- Het aanbod dient **geïndividualiseerd** te zijn, vertrekkend van een **grondige en systematische beeldvorming** van het kind en zijn omgeving. De fase van de beeldvorming is cruciaal. Op basis van de beeldvorming worden doelen geselecteerd en wordt het **individueel handelingsplan** opgesteld.
- Het bestaande kader van **ontwikkelingsdoelen** type 2 voor het basisonderwijs voldoet om het aanbod aan deze doelgroep vorm te geven, zowel op lagere als op secundaire schoolleeftijd. Het kader is voldoende flexibel om indien nodig of wenselijk met andere doelen te worden aangevuld.
- Met deze jongeren kan beter op een **projectmatige** en/of **thematische wijze** gewerkt worden, in plaats van het keurslijf van klassieke 'vakken' te hanteren.
- **Partnerschap met ouders** is een essentieel kenmerk van het aanbod. De samenwerking met de ouders is een proces dat zo vroeg mogelijk moet beginnen. Ouders leveren een belangrijke bijdrage bij de totstandkoming van een goede beeldvorming over het kind. Ook de ervaringen van diensten die al voorschols met het kind gewerkt hebben, helpen de beeldvorming van bij de aanvang scherp te stellen. Het is tevens van belang om samen met de ouders de doelen te bepalen waaraan zal gewerkt worden en om samen met hen te zoeken naar een optimale afstemming tussen de aanpak thuis en op school.
- Het is belangrijk dat ook voor deze kinderen activiteiten georganiseerd worden waardoor zij kunnen **participeren aan het maatschappelijk leven**.

3.2 Het personeel

3.2.1 Samenstelling van personeel

- Dat het kind of de jongere een vertrouwensrelatie kan opbouwen met de leerkrachten respectievelijk begeleiders, bevordert het ontwikkelingsproces en voorkomt onnodige frustraties. Daarom is een **vast en vertrouwd begeleidingsteam** een noodzakelijke voorwaarde.

- Het aanbod voor de doelgroep vergt de inzet van een **multidisciplinair team**. Daarin worden twee categorieën onderscheiden:
 - personeel dat permanent aanwezig is in de groep:
 - leerkracht,
 - opvoeder en/of kinderverzorger en/of verpleegkundige.
 - personeel dat extra ondersteuning biedt en deel uitmaakt van het multidisciplinair team:
 - paramedici (kinesist, logopedist, ergotherapeut),
 - verpleegkundige,
 - maatschappelijk werker,
 - orthopedagoog, psycholoog,
 - technische kracht (individuele hulpmiddelen op maat).

Op basis van de huidige regelgeving zijn noch in de onderwijscontext, noch in de context van welzijnsvoorzieningen alle hoger genoemde disciplines voorzien.

- Het individueel handelingsplan komt **in teamverband** tot stand. Als voor iedereen duidelijk is welke stappen kunnen gezet worden om het ontwikkelingsproces van het kind positief te beïnvloeden, gaat elk teamlid vanuit zijn specifieke opdracht aan de slag. Er is voldoende tijd nodig voor **ervarings- en informatie-uitwisseling** en voor **overleg** over de aanpak van en de omgang met het kind.
 - De ervaring leert dat een **orthopedagoog** in het proces van beeldvorming en handelingsplanning een meerwaarde betekent. De deskundigheid van de andere teamleden wordt erdoor aangescherpt.
 - Het is niet vanzelfsprekend dat de leerkracht een centrale rol opneemt in dit begeleidingstraject, terwijl dat voor andere doelgroepen wel van hem/haar verwacht wordt. Het is een samenwerken op basis van gelijkwaardigheid. Toch wordt de aanwezigheid van **de leerkracht** ervaren als **een meerwaarde**. Zijn/haar onderwijskundige inbreng en het mee nastreven van de vooropgezette ontwikkelingsdoelen zorgen ervoor dat de begeleiding het loutere zorgniveau overstijgt.
- In het buitengewoon secundair onderwijs is men tevreden met de mogelijkheid om ook kleuteronderwijzers en onderwijzers voor deze doelgroep te mogen inzetten.

3.2.2 Omvang en inzet van personeel

De intensiteit van de ondersteuningsnoden van kinderen en jongeren met ernstig meervoudige beperkingen vereist dat er **op verschillende momenten van de dag meerdere personeelsleden tegelijkertijd ingezet worden** in de groep. Zo kunnen bijvoorbeeld bij de verzorging twee mensen nodig zijn om een kind op een verzorgingskussen te tillen. In de huidige onderwijsregelgeving worden meerdere knelpunten ervaren inzake de omvang en de inzet van het personeel. Globaal gezien is de **personeelsomkadering** in het onderwijs **niet aangepast aan de intensieve ondersteuningsnoden** van de doelgroep.

- Alle personeel dat naast de leerkracht ingezet wordt in de klas, valt onder de categorie '**paramedisch, medisch, sociaal, psychologisch en orthopedagogisch personeel**'. Alle disciplines onder deze noemer maken een wezenlijk deel uit van het multidisciplinair team voor deze doelgroep, waardoor het voorziene urenpakket in deze categorie snel uitgeput is.
- Voor de **opvang tussen de lestijden, tijdens de pauzes en voor de ondersteuning bij buitenschoolse activiteiten** is de bestaande personeelsomkadering in het onderwijs ontoereikend. Op die momenten worden leerkrachten en paramedici ingeschakeld die dan minder uren inzetbaar worden voor hun schoolopdracht. Er worden ook heel wat vrijwilligers en stagiairs ingeschakeld. Vrijwilligers kunnen een meerwaarde betekenen voor de werking, maar het kan niet dat op hen een beroep wordt gedaan om oplossingen te zoeken voor structurele problemen en om essentiële verzorgende taken op te nemen. Stagiairs zijn bovendien slechts gedurende een bepaalde periode van het jaar aanwezig en hun begeleiding vraagt een extra tijdsinvestering.
- De inzetbaarheid van het personeel moet tegemoet komen aan de noden van deze doelgroep. De huidige regelgeving stelt bijvoorbeeld dat een kinderverzorgster enkel aan de zijde van een leerkracht mag functioneren. Anderzijds wordt bij het berekenen van de inzet van leerkrachten onvoldoende rekening gehouden met de grote tijdsinvestering tijdens pauzes en op momenten van toezicht en verzorging.
- Momenteel verschillen voor deze doelgroep **de paramedische omkadering voor het basisonderwijs en het secundair onderwijs**, in het nadeel van de jongeren in het secundair onderwijs. Dat staat haaks op de realiteit. Want hoewel haast eenzelfde programma wordt aangeboden op de beide niveaus, vergroten de noden met de leeftijd.
- De opvoedings- en zorglast zijn vaak zo zwaar voor ouders dat zij ook op niet-schooldagen bijna steeds een beroep (willen) doen op ondersteuning van hun kind.

3.2.3 Deskundigheid van personeel

- Momenteel komt het onderwijs aan deze doelgroep in de **initiële lerarenopleiding** weinig aan bod. Ook in de **basisopleidingen voor paramedici en begeleiders** is er weinig aandacht voor de ondersteuning van deze doelgroep. Nochtans, als het een maatschappelijke keuze is om voor deze kinderen een geïntegreerd en/of complementair onderwijs- en zorgaanbod te organiseren, dan moeten de basisopleidingen aandacht besteden aan de vorming van gemotiveerde, en voor deze doelgroep deskundige, leerkrachten, begeleiders en therapeuten.
- Van de initiatiefnemende organisaties wordt verwacht dat ze dit thema een plaats geven in de **interne vorming** voor hun personeelsleden. Er is nood aan een **navormingsaanbod** voor leerkrachten, begeleiders en therapeuten die werken met de doelgroep.

3.3 De infrastructuur

- Om deze doelgroep op te vangen moet men beschikken over een **specifieke infrastructuur**:
 - grotere lokalen (bv. met ligbedjes, toegankelijk voor rolstoelgebruikers);
 - leefruimte met kookhoekje;
 - ruimte voor dagelijkse verzorging en/of medische behandeling;
 - snoezelruimte;
 - aangepast sanitair (bv. verstelbaar ligbad, stalen verpleegster);
 - aanpassingen aan computers, didactisch materiaal, enz.
 - ...
- Belangrijke criteria bij de inrichting van de ruimten zijn **toegankelijkheid, veiligheid, comfort en onderhoudsvriendelijkheid**. Voor het comfort moeten de lokalen bijvoorbeeld extra verwarmd worden, omdat vele kinderen immobiel zijn. Er zijn ook extra maatregelen nodig op het vlak van hygiëne. De lokalen en de hulpmiddelen hebben meer onderhoud nodig.
- Al deze infrastructurele noden moeten kunnen gedragen worden met de **gewone werkmiddelen**.

3.4 De schoolorganisatie

- Rekening houdend met de nood aan individuele begeleiding en een rustige omgeving, zijn kleinere groepen aangewezen. Idealiter worden kinderen en jongeren met ernstig meervoudige beperkingen opgevangen in **groepjes van 5 à 6**.
- Deze kinderen en jongeren hebben een continue ondersteuningsnood. Daardoor is werken in tijdsblokken van vijftig minuten niet efficiënt. Bovendien hebben zij een andere perceptie van tijd. Ook tijdens pauzes is begeleiding nodig. Men moet **afstappen van een te schoolse benadering van het lestijdenverloop**. De regelgeving creëert daarvoor de nodige ruimte; men moet die durven in te vullen.
- Kinderen en jongeren met ernstig meervoudige beperkingen moeten op een flexibele wijze gebruik kunnen maken van het onderwijsaanbod. We denken onder meer aan **soepel overschakelen van deeltijdse naar voltijdse opvang en vice versa**. Daarbij moet administratieve overbelasting vermeden worden. Een flexibeler systeem van medische attesten en revalidatieattesten in functie van afwezigheden is wenselijk.
- Om de **continuïteit** in het ontwikkelingsproces te garanderen moet er voldoende aandacht gaan naar de **overgang tussen het basisonderwijs en het secundair onderwijs**. Men moet voldoende **flexibel** met die overgang kunnen omgaan, zonder gebonden te zijn aan strikte leeftijdsgrenzen. Immers, voor deze kinderen veranderen inhoud en aanpak nauwelijks omdat hun ontwikkelingsleeftijd niet is afgestemd op deze kunstmatige stap in hun onderwijsloopbaan.

3.5 Rol van het CLB

- Het CLB heeft de **opdracht** een ondersteunende rol op te nemen op de volgende terreinen:
 - trajectbegeleiding door permanente opvolging binnen de vier CLB-begeleidingsdomeinen;
 - samenstellen en opvolgen van het multidisciplinair dossier;
 - opvolgen van sociaal-administratieve regelingen;
 - diagnostisch onderzoek en indicatiestelling op basis van een hulpvraag of bij scharniermomenten (overgang naar secundair onderwijs, verwijzing naar andere school, ...);
 - regelmatig medisch onderzoek;
 - een brug- en draaischijffunctie opnemen ten aanzien van andere instanties.

De mate waarin en de wijze waarop CLB-teams deze taken op dit ogenblik opnemen, verschillen sterk. In de toekomst moet er in Vlaanderen gestreefd worden naar een coherenter aanpak.

Structureel wordt vastgesteld dat het CLB-team te weinig ruimte heeft om de nodige taken voor deze doelgroep naar behoren uit te voeren.

3.6 Regionale spreiding en afspraken

- Om voor deze doelgroep een kwaliteitsvol aanbod uit te bouwen, is een **minimum aantal kinderen en/of jongeren** (minimaal een groepje van 5 à 6) noodzakelijk. Pas dan kan er expertise opgebouwd worden en zijn de investeringen in infrastructuur en ondersteuningsmiddelen verantwoord.
- Niet alle scholen hebben de moed om deze doelgroep op te vangen. Scholen die het wel doen en zich daarvoor organiseren, creëren een aanzuigeffect. Omdat scholen zich dikwijls ver van de woonomgeving bevinden, zien ouders zich verplicht om hun kind op internaat te sturen. Een **regionale spreiding van het aanbod** is daarom noodzakelijk, met vrijwaring van de keuzevrijheid.
- Er dienen **regionale afspraken** gemaakt te worden over welke scholen en welzijnsorganisaties de doelgroep zullen opvangen. Om de **continuïteit** in de schoolloopbaan te garanderen, zouden er binnen eenzelfde regio **doorstroommogelijkheden** moeten zijn van basis- naar secundair onderwijs.
- Een specifiek aandachtspunt vormt het **(bus)vervoer** van de jongeren. De duur van het vervoer moet redelijk zijn. Verder moeten er ook meer mogelijkheden gecreëerd worden voor geïndividualiseerd vervoer (taxi of busje voor één of enkele kinderen) en aangepaste begeleiding.

4 Samenwerking Onderwijs - Welzijn

De raad meent dat het aanbod voor kinderen en jongeren met ernstig meervoudige beperkingen, zoals hierboven beschreven, slechts kan gerealiseerd worden wanneer **scholen en welzijnsvoorzieningen intensief en flexibel samenwerken**. Alleen deze werkwijze geeft voldoende garantie voor:

- continuïteit in het aanbod;
- flexibiliteit in het aanbod;
- complementariteit en integratie van de componenten zorg, therapie en onderwijs.

De raad pleit met andere woorden voor intensieve en flexibele samenwerkingsverbanden tussen scholen en één of meerdere welzijnsorganisaties.

4.1 Voorwaarden

De volgende voorwaarden worden gesteld aan dergelijke samenwerkingsverbanden:

- Er moet een **globaal regelgevend kader** uitgewerkt worden.
- **Netoverschrijdende** samenwerking moet mogelijk zijn.
- Op het niveau van de instellingen (scholen en welzijnsvoorzieningen) moet er een **samenwerkingsprotocol** opgesteld worden dat de aard en de modaliteiten van de samenwerking tussen de betrokken partijen precies beschrijft.
- In elke **regio** dienen één of meerdere samenwerkingsverbanden ontwikkeld te worden. Blinde vlekken (op het vlak van scholen of van diensten en voorzieningen vanuit Welzijn) moeten ingevuld worden.
- Onderwijs- en welzijnsorganisaties kunnen **op verschillende domeinen samenwerken** (activiteitsaanbod, therapie, hulpmiddelen, verzorging, medische zorg, vervoer, ...).
- De samenwerking tussen onderwijs- en welzijnsorganisaties moet **op een flexibele wijze** kunnen gebeuren. Dat veronderstelt onder meer soepele administratie, flexibele regelingen over inzetbaarheid van personeel, etc. Personeelsleden van de welzijnsorganisatie moeten ingezet kunnen worden in de schoolcontext. In het samenwerkingsprotocol kan echter ook gestipuleerd en verantwoord worden dat het beter aansluit bij de noden van de betreffende kinderen om leerkrachten in te zetten in de welzijnsorganisatie.
- Soms zullen de onderwijs- en welzijnsorganisatie een geïntegreerd aanbod opzetten op **één locatie**. In andere gevallen kan het aanbod complementair op **verschillende plaatsen** gerealiseerd worden.
- De **kwaliteitszorg** in onderwijs en welzijn moet op elkaar afgestemd worden.
- De inbreng van onderwijs en welzijn moet op elkaar afgestemd worden tot een geïntegreerd geheel. Een **coördinator** of **trajectbegeleider** kan op dat vlak een belangrijke rol spelen. Daarnaast is hier ook voor de CLB-teams, vanuit hun brede kijk op onderwijs en welzijn, een belangrijke rol weggelegd.

4.2 Middelen

- De raad meent dat zowel de onderwijs- als de welzijnsvoorzieningen over **voldoende financiële middelen** moeten beschikken om het aanbod voor deze doelgroep waar te maken. Daarnaast moet het mogelijk zijn dat de onderwijs- en welzijnsorganisaties voor de doelgroep hun middelen via samenwerkingsverbanden combineren. Voor elk kind met ernstig meervoudige beperkingen moeten **middelen vanuit Onderwijs en middelen vanuit Welzijn samengelegd kunnen worden en in overleg flexibel en efficiënt aangewend**.
 - Voor de onderwijssector gaan we uit van een (toekomstig) systeem van enerzijds structureel-organisatorische basisfinanciering (voor infrastructuur en personeel) en anderzijds een leerlinggebonden financiering. Ook voor de welzijnssector gaan we uit van zo een (toekomstig) systeem van structureel-organisatorische basisfinanciering (voor infrastructuur en personeel) en cliëntgebonden financiering.
 - Deze (zowel de structureel-organisatorische als de leerlinggebonden) moeten, volgens de raad, combineerbaar en flexibel inzetbaar zijn, voor deze doelgroep. Daartoe wordt een geïntegreerd ondersteuningsplan uitgetekend.
- Voor de (gecombineerde en/of geïntegreerde) inzet van onderwijs- en welzijnsmiddelen is een **geïntegreerde indicatiestelling en toewijzing** nodig. Met andere woorden, het CLB dient zowel een inschaling te doen op het vlak van onderwijs als op het vlak van begeleiding door een organisatie binnen (of buiten) de context van het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH)..
- De raad stelt vast dat het **protocol** dat de ministers Daniël **Coens** (Onderwijs) en Rika **Steyaert** (Welzijn) hebben afgesloten op 28 juni 1983, achterhaald is en een aantal anomalieën bevat. We wijzen onder meer op het wegvallen van paramedisch personeel als het kind op internaat of semi-internaat zit, de blokkering van de middelen voor paramedisch personeel in type 4, etc. Men dient er zich bovendien bewust van te zijn dat dit protocol in een totaal andere tijdsgeest werd afgesloten. Een nieuwe regeling op dit vlak moet één van de aandachtspunten zijn in het nog te ontwikkelen regelgevend kader.

5 Aanbevelingen

- 1 Het beleid moet het **recht op een geïntegreerd en complementair onderwijs- en zorgaanbod** voor alle kinderen en jongeren met ernstig meervoudige beperkingen erkennen. Dit omvat zowel het recht op onderwijs, als het recht op zorg. We pleiten voor een **afschaffing van het etiket 'niet-schoolgaanden'**. De verhouding tussen het onderwijs- en zorgaanbod kan doorheen de tijd variëren en interindividueel sterk verschillen.
- 2 Om het bovengenoemde aanbod te kunnen realiseren, moeten een aantal **randvoorwaarden** vervuld zijn:
 - een geïndividualiseerd programma, waarin de componenten onderwijs, therapie en zorg op elkaar afgestemd zijn, op basis van grondige en systematische beeldvorming en individuele handelingsplanning;
 - een projectmatige en thematische aanpak vanuit de ontwikkelingsdoelen type 2;
 - intensieve samenwerking met ouders;
 - een multidisciplinair team met leerkrachten, begeleiders/kinderverzorgers, therapeuten, orthopedagoog/psycholoog, verpleegkundige, maatschappelijk werker, technische kracht;
 - een vast team van vertrouwde leerkrachten en begeleiders;
 - de inzet van meerdere personeelsleden tegelijkertijd in een groep;
 - een flexibele overschakeling van deeltijds naar voltijds gebruik van onderwijs;
 - een flexibele overgang van basis- naar secundair onderwijs;
 - kleine groepen van 5 à 6 personen;
 - een aangepaste infrastructuur;
 - mogelijkheden voor aangepast en individueel vervoer;
 - opvang buiten de schooltijden en tijdens vakantieperioden.
- 3 **Onderwijs en Welzijn** hebben een **gezamenlijke verantwoordelijkheid** in het realiseren van een complementair en geïntegreerd onderwijs- en zorgaanbod voor de doelgroep. De raad is van mening dat daartoe netoverschrijdende, flexibele en intensieve samenwerkingsverbanden nodig zijn tussen onderwijs- en welzijnsvoorzieningen. Noodzakelijke maatregelen daarbij zijn:
 - het uitwerken van een globaal regelgevend kader voor deze gezamenlijke opdracht;
 - het voorzien van samenwerkingsprotocollen tussen onderwijs- en welzijnsvoorzieningen waarin de aard en de modaliteiten van de samenwerking gestipuleerd zijn;
 - de samenwerking op diverse domeinen mogelijk maken.
- 4 **Binnen elke regio** moet een geïntegreerd en complementair aanbod voor deze doelgroep **beschikbaar** zijn. Dit impliceert:

- een adequate regionale spreiding van onderwijs- en welzijnsorganisaties die deze doelgroep opvangen; blinde vlekken moeten ingevuld worden zowel vanuit Onderwijs als vanuit Welzijn;
 - het engagement binnen elke regio van zowel scholen voor basis- als scholen voor secundair onderwijs om een minimum aantal leerlingen van de doelgroep op te vangen.
- 5 De raad laat open **waar** het bovengenoemde aanbod voor de doelgroep gerealiseerd wordt:
- Het aanbod kan geïntegreerd op één locatie of complementair op meerdere plaatsen aangeboden worden (internaat, semi-internaat, externaat). Personeel van welzijnsorganisaties moet inzetbaar zijn in de schoolcontext, maar het moet tevens mogelijk zijn om het geïntegreerde onderwijs- en zorgaanbod aan te bieden in de infrastructuur van de welzijnsorganisatie.
 - Ook thuis verblijven met extra ondersteuning moet tot de mogelijkheden behoren.
- 6 De overheid staat ervoor in dat zowel de onderwijs- als de welzijnsorganisaties over **voldoende financiële middelen** (voor personeel en infrastructuur) beschikken om tegemoet te kunnen komen aan de intensieve ondersteuningsnoden van deze doelgroep. Daarnaast moet het voor deze doelgroep mogelijk zijn om **de financiële middelen vanuit Onderwijs en Welzijn gecombineerd en flexibel in te zetten**. Dit vergt:
- extra financiële middelen voor personeel en infrastructuur;
 - gelijkschakeling van de middelen op het niveau van basis- en secundair onderwijs;
 - bilaterale afspraken tussen Onderwijs en Welzijn over de gecombineerde inzet van middelen;
 - deregulering inzake de inzetbaarheid van middelen en personeel;
 - een geïntegreerde indicatiestelling en toewijzing waardoor voor deze doelgroep de leerlinggebonden middelen vanuit Onderwijs en de middelen vanuit het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH) (aanvullende opvang, behandeling en begeleiding) tegelijkertijd kunnen toegewezen worden;
 - het protocol Coens-Steyaert levert een aantal problemen op en dient vervangen te worden door een hedendaagse regeling. Daarbij moet de gedachte centraal staan dat voor een kind met ernstig meervoudige beperkingen de middelen vanuit Onderwijs en vanuit Welzijn eerder aanvullend dan overlappend zijn.
- 7 Het **CLB** moet voor deze doelgroep een expliciete opdracht krijgen op het vlak van dossiervorming, opvolging, onderzoek en indicatiestelling, medische begeleiding en brugfunctie naar andere diensten.

Deze opdracht veronderstelt een aangepaste financiering en heeft implicaties voor het decretale opdrachtenpakket van de CLB's. Ze dient bijgevolg te worden meegenomen in de lopende besprekingen over het CLB-profiel. De voorliggende visietekst betekent geen voorafname op de CLB-(her)profilering, maar inspireert ze.

- 8 Zowel in **basisopleidingen** van leerkrachten, therapeuten en begeleiders als in het aanbod van **interne vorming** en **navorming** moet meer aandacht gaan naar onderwijs en ondersteuning van deze doelgroep.

Wijs beleid door overleg

Vlaamse onderwijsraad

Kunstlaan 6, bus 6

1210 Brussel

tel. +32 (0)2 219 42 99

fax +32 (0)2 219 81 18

info@vlor.be – www.vlor.be